

УДК 332.025.12:64

**РОЛЬ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНУ НА РІЗНИХ ФАЗАХ
ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**<https://orcid.org/0000-0002-6834-9765>

Богуславська Світлана Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, e-mail: boguslavskaya1980@gmail.com, +38-063 439 15 99

Svetlana Boguslavskaya, Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Cherkasy National University. B. Khmelnytsky, Cherkasy, e-mail: boguslavskaya1980@gmail.com

S. Boguslavskaya. Role of resource supply of the region on different phases of the economic cycle in globalization conditions.

The article presents the principles of resource exchange according to the levels of the economic system and conducted a detailed analysis of each of them. The research of the resource supply of the economy in two directions of interaction was conducted: one-level (within one macro-region) and multi-level (between state centers) territorial entities. The constructive analysis of economic cycles in the context of resource support is carried out and the main drawbacks are outlined. It is substantiated that the growth of any economic system can not last infinitely unchanged, at a certain time, the limitations on resources will necessitate changes. It is concluded that resources are not only a necessary condition for the implementation of production activities, but also are involved in economic cycle, in the process of interregional exchange. It is confirmed that the growth of the national economy is possible with the growth of the majority of the regional economies (in terms of the contribution to the gross national product).

Богуславська С. І. Роль ресурсного забезпечення регіону на різних фазах економічного циклу в умовах глобалізації.

В статті представлено принципи ресурсного обміну за рівнями економічної системи та проведено за кожним із них деталізований аналіз. Проведено дослідження проблематики ресурсного забезпечення економіки в двох напрямках взаємодії: однорівневого (в межах одного макрорегіону) і різнорівневого (між державними центрами) територіальних утворень. Здійснено конструктивний аналіз економічних циклів в контексті ресурсного забезпечення та окреслено основні недоліки. Обґрунтовано, що зростання будь-якої економічної системи не може тривати нескінченно в незмінному вигляді, в певний момент лімітування по ресурсам призведе до необхідності змін. Зроблено висновок, що ресурси являють собою не тільки необхідну умову здійснення виробничої діяльності, а й залучаються в економічний кругообіг, в процеси міжрегіонального обміну. Підтверджено, що зростання національної економіки можливе при зростанні більшості (з точки зору вкладу у валовий національний продукт) регіональних економік.

Богуславская С. И. Роль ресурсного обеспечения региона на разных фазах экономического цикла в условиях глобализации.

В статье представлены принципы ресурсного обмена по уровням экономической системы и проведения по каждому из них детализированный анализ. Проведено исследование проблематики ресурсного обеспечения экономики в двух направлениях взаимодействия: одноуровневом (в пределах одного макрорегиона) и разноуровневом (между государственными центрами) территориальных образований. Осуществлен конструктивный анализ экономических циклов в контексте ресурсного обеспечения и обозначены основные недостатки. Обосновано, что рост любой экономической системы не может продолжаться бесконечно в неизменном виде, в определенный момент лимитирование по ресурсам приведет к необходимости перемен. Сделан вывод, что ресурсы представляют собой не только необходимое условие осуществления производственной деятельности, но и привлекаются в экономический кругооборот, в процессы межрегионального обмена. Подтверждено, что рост национальной экономики возможно при росте большинства (с точки зрения вклада в валовой национальный продукт) региональных экономик.

Постановка проблеми. Ресурсне забезпечення економіки регіону досить тісно пов'язане із рівнем розвитку даної економічної системи. Регіони з повним ресурсним забезпеченням, як правило, досягають більш високих економічних показників. Однак для цього ресурси повинні ефективно і перманентно залучатися у відтворювальні процеси,

освоюватися, тобто бути використовуваними, а не потенційними. У випадках їх масштабного застосування показники економічної діяльності регіону також в середньому будуть вищими. Тому, необхідність визначення ролі ресурсного забезпечення на різних стадіях економічного циклу в умовах регіоналізації та глобалізації визначила актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань ефективності використання ресурсів як основи економічного циклу займалися такі науковці: Бакум І.В., Бачинський Г.А., Бернер М.С., Єгупов Ю.А., Лоскутов А.В., Новицький В.С., Попов С. А., Хомков В.І. та інші. Проте, окремі аспекти ресурсного забезпечення ресурсного забезпечення економіки регіону на різних фазах економічного циклу в умовах глобалізації не знайшли свого відображення в роботах науковців.

Мета статті – конструктивний аналіз економічних циклів в контексті ресурсного забезпечення регіону.

Результати дослідження. Ресурсне забезпечення економічної системи регіону складається з двох взаємодоповнюючих частин: внутрішнього забезпечення, за рахунок ресурсів, локалізованих безпосередньо на території даного регіону, і зовнішнього, одержуваного в процесі міжрегіонального обміну. При цьому міжрегіональний обмін протікає не тільки між регіонами одного рівня, але і з різнорівневими економічними утвореннями. На рис.1 схематично зображено принцип подібного ресурсного обміну.

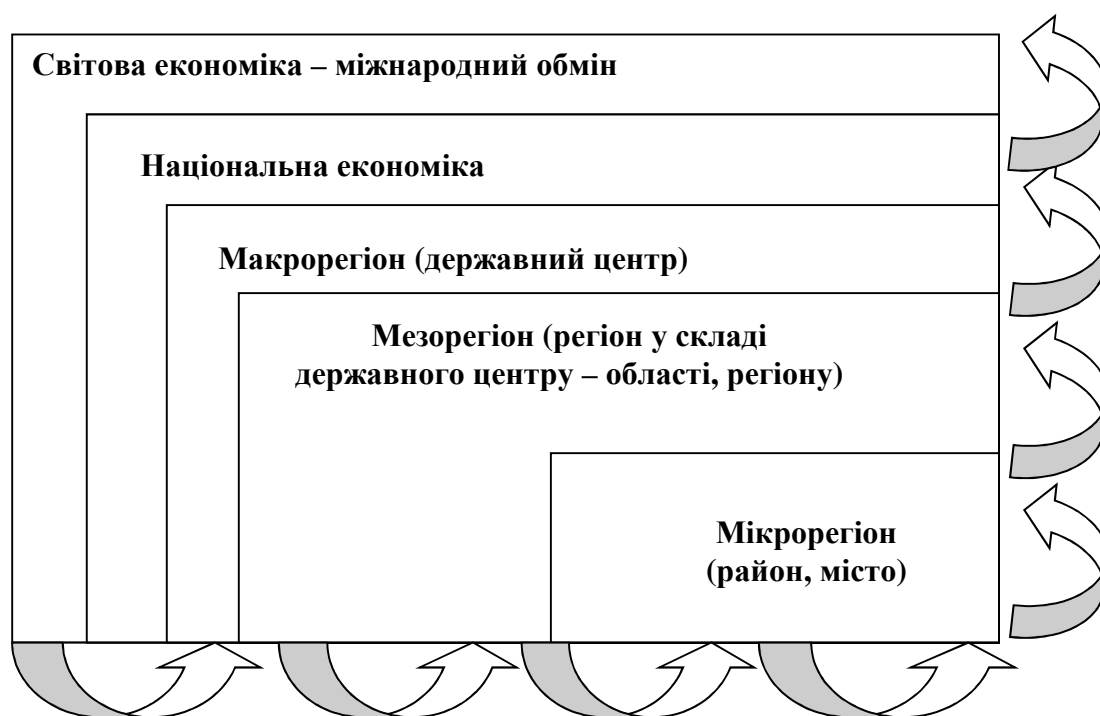

Рис.1. Ресурсний обмін за рівнями економічної системи

Регіон кожного рівня обмінюється ресурсами як з територіями свого рівня, так і з нижче і вищестоящими. Тобто, мікрорегіони постачають ресурсами (і / або отримують ресурси) мезорегіони (області), макрорегіони (економічні райони), національну економіку в цілому, а також беруть участь в міжнародному ресурсному обміні [1]. При цьому, постачання того територіального утворення, в яке безпосередньо входить розглянутий регіон, можна розуміти тільки як умовне, оскільки ресурси мезорегіону є внутрішніми для того макрорегіону, до складу якого він включений і т. д. Обмін ресурсами ж з сусідніми макрорегіонами одного мезорегіону можна розглядати безпосередньо, особливо у випадках, коли поставки здійснюються або одночасно в кілька мезорегіонів одного

макрорегіону, або носять істотний характер за обсягами і тим самим впливають не тільки на економіку мезорегіону, а й на весь макрорегіон.

У такому рівневому ресурсному обміні простежуються два основних, методологічно різних напрямки дослідження. По-перше, міжрегіональний обмін завжди носить «адресний» характер, тобто ресурси з одного регіону направляються в інший, і, як правило, можна конкретизувати територію-реципієнта аж до конкретного населеного пункту. Тобто обмін в певному сенсі є «точковим» – ресурси відбуваються з однієї точки і прибувають в іншу, де використовуються, незалежно від маршруту і тривалості транзиту. У цьому сенсі зв'язок регіонів різних рівнів розглядати недоцільно: потрібно вибрати рівень агрегування, на якому проводиться дослідження, і аналізувати території саме цього рівня. У таких випадках розглядається обмін між районами, або між мезорегіонами (областями), або між державними центрами. Однак даний напрямок аналізу, незважаючи на те, що дозволяє проводити коректні зіставлення, через оперування аналогічними об'єктами, не дає можливості досліджувати вкладеність процесів ресурсного обміну.

Тому, важливим є також другий напрямок, пов'язаний з інкорпоруванням міжрегіонального обміну між територіями різних рівнів в національну, а також світову економічну систему. В даний час тенденції регіоналізації та глобалізації не тільки паралельно посилюються, а й мають глибинний взаємозв'язок. Економічні процеси на представлених вище рівнях протікають одночасно, більш високі рівні включають нижчі, при цьому зазначаючи зміни, іноді досить істотні.

Економіка являє собою складну динамічну систему, що складається з великого числа підсистем, також складних динамічних. І при об'єднанні економічних суб'єктів і об'єктів в систему на кожному рівні, починаючи з найнижчого – мікрорівня, де елементами виступають домогосподарства та підприємства, система знаходить нові властивості, що не зводяться до суми властивостей її елементів, в чому й виражається синергія системи. При об'єднанні на більш високому, наступного, рівні, також виникає синергетичний ефект, і так далі в міру узагальнення системи. Вважаємо, що поділів на рівні ієрархії економіки може бути істотно більше, ніж це прийнято, проте доцільність цього відсутня. Теорією і практикою доведено, що найбільш значущі відмінності концентруються на мікро-, макро- і мезорівнях [2].

Тим не менш, видається, що дослідження проблематики ресурсного забезпечення економіки необхідно проводити в двох напрямках взаємодії: однорівневому (в межах одного макрорегіону) і різнорівневому (між державними центрами) територіальних утворень. Ресурсний обмін регіонів формує цілісність економічної системи, її стійкість і ефективність. Економічні процеси аналогічні на різних рівнях, проте змінюється швидкість їх протікання і «відгуку» на зміни. У тому числі це спостерігається на різних стадіях економічного циклу.

Термін «економічний цикл» означає наступні один за іншим підйоми і спади рівнів економічної активності протягом декількох років. Окремі економічні цикли істотно відрізняються один від одного за тривалістю та інтенсивністю. Проте, всі вони мають одні і ті ж фази: пік, спад, депресія, поживлення. Тому, деякі економісти вважають за краще говорити про економічні коливання, а не про цикли, тому що цикли на відміну від коливань припускають регулярність.

Економічні процеси циклічні в різних проекціях – від глобального (світові кризи) до ринкового (циклічні коливання курсів акцій, біржових цін, курсів валют і т.д.) і навіть мікрорівня (життєвий цикл товару). Це пов'язано з тим, що ніякий процес не може тривати «нескінченно», і зокрема, тому, що в економіці, як і всюди в природі, діють закони збереження. Для економічного зростання та розвитку потрібні ресурси, які в кожен момент часу і в кінцевий його проміжок не можуть бути ні нескінченними, ні абсолютно взаємозамінними. Це створює «бар'єри» для зростання, і в їх якості часто виступають найбільш дефіцитні для системи, «лімітують» зростання економічні ресурси.

На прикладі глобальної економічної кризи 2008 року можна зробити висновок, що першими лімітуючими з'явилися фінансові ресурси, вірніше їх частина – ресурси на погашення споживчих (іпотечних) кредитів. Наступні, потім кризові явища в економіках різних країн були логічним продовженням розпочатого процесу. Криза позначається на стані фінансових ринків, визначає роль своєрідних «індикаторів», що максимально швидко реагують на будь-які економічні зміни в силу високої ліквідності. Інші сфери слідує за ними, зокрема, спостерігаються відповідні несприятливі зміни на сировинних ринках. Тобто, за швидкістю реакції на перші кризові явища можна судити про рівень «дефіцитності» ресурсів того чи іншого виду. Очевидно, що паливні та деякі сировинні, особливо невідновні (в першу чергу - нафта), відносяться до найбільш дефіцитних [3, с.31].

Лімітування описаного типу можуть виникати з будь-яким ресурсом, проте для переростання в кризу вони повинні мати певну «критичну масу», щоб не було можливості стабілізації шляхом взаємозаміни ресурсів. На рис. 2 зображена схема економічного циклу з точки зору ресурсного забезпечення.

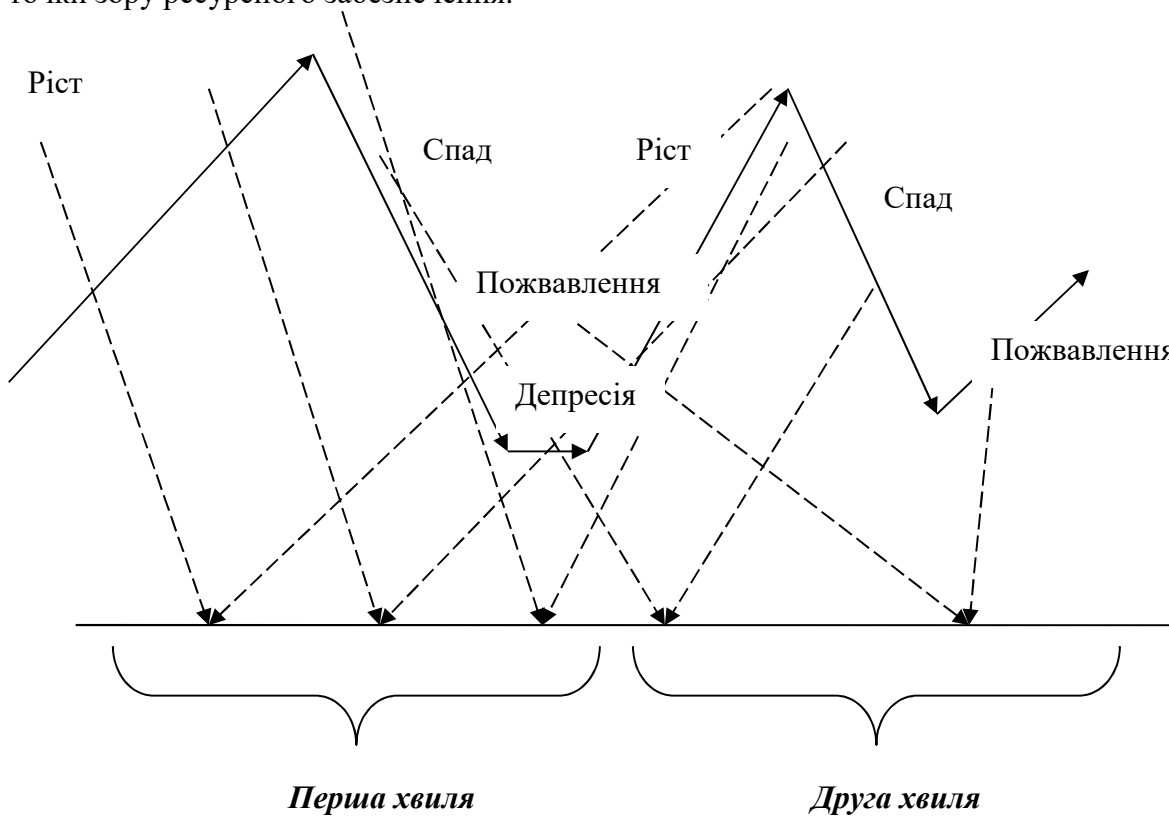

Рис.2. Економічні цикли в контексті ресурсного забезпечення

На початку циклу (умовному початку, оскільки будь-яку з його фаз можна вважати початком, вибір «точки відліку» залежить від мети дослідження) переважає повне ресурсне забезпечення, тобто відсутність повністю дефіцитних ресурсів, з можливою наявністю надлишкових. «Входи» відтворювальних процесів відповідають їх змісту. Однак, в силу принципової обмеженості ресурсів з урахуванням часових параметрів, відбувається «насичення», система росте швидше, ніж збільшується ресурсна база. Ресурсна база, як правило, має більшу інерційність і необхідністю більш високих витрат часу. Наприклад, для відтворення трудових ресурсів потрібен час як мінімум на отримання освіти або навичок.

Недолік ресурсів деякий час (в окремих випадках досить тривалий) може компенсуватися ввезенням ресурсів за рахунок міжрегіонального обміну, проте дане джерело також «не довговічне», особливо коли циклічність розвитку економіки зачіпає

досить високі рівні агрегування. Якщо криза відбувається в окремому регіоні або країні, існує можливість вирівнювання за рахунок міжрегіональних і міжнародних зв'язків, однак якщо кризові явища носять глобальний, системний характер, така можливість відсутня, або як мінімум істотно обмежена. Також, деякий «резерв міцності» існує, як вказувалося, за рахунок взаємозамінності ресурсів, але вона теж має свої кордони. Таким чином, будь-який економічний ріст неминуче закінчується.

Залежно від глибини кризових явищ спад може бути значним або несуттєвим, але існує він завжди. Очевидно, що лімітування окремих типів ресурсів, хоча і може розглядатися в якості причини кризи, в подальшому він переростає в проблеми у інших сферах економічного життя, не обмежуючись ресурсним забезпеченням. Однак так як ресурси і їх використання лежать в основі всіх відтворювальних процесів, циклічні закономірності, властиві економіці, також базуються на ресурсних обмеженнях. Відповідно, в фазах уповільнення і спаду «входи» економічної системи, тобто ресурси, не відповідають цілям функціонування системи, або навпаки – система не відповідає ресурсному забезпеченню. Для відновлення рівноваги потрібна зміна структури відтворювальних процесів, її оновлення. Тому кризові явища в економіці завжди супроводжуються змінами напрямку грошових потоків в реальному і фінансовому секторах, причому, чим масштабніше криза, тим істотніше перебудова. Таким чином, криза створює можливості для оновлення та більш раціонального використання наявних ресурсів.

В даному контексті, очевидно, що зростання будь-якої економічної системи не може тривати нескінченно в незмінному вигляді, в певний момент лімітування по ресурсам призведе до необхідності змін. Причому лімітування може виникнути з будь-якого виду ресурсів. Наприклад, на мікрорівні: по організаційно-управлінському – коли система управління підприємством стає неефективною; з фінансового – при відсутності можливостей залучення фінансування для низки проектів; трудовому – коли вичерпується можливість залучення кваліфікованих працівників на прийнятних умовах і т.д. Аналогічні ситуації виникають і на регіональному рівні. У всіх цих випадках підприємству потрібне проведення змін в діяльності. Якщо необхідні заходи не приймаються протягом деякого критичного періоду часу, відбувається спад. В історії окремого господарюючого суб'єкта занепад може тривати до «умовного нуля», тобто привести до банкрутства, припинення його існування. Однак на мікрорівні є і можливість відновлення через наявність ресурсів у зовнішньому середовищі (залучення фінансування, покупка бізнесу, проекти з підтримки і т.д.) [4].

Можна сказати, що зростання національної економіки можливе при зростанні більшості (з точки зору вкладу у валовий національний продукт) регіональних економік. У той же час в деяких регіонах можуть спостерігатися і протилежні тенденції, обумовлені внутрішньою логікою перебігу економічних процесів.

Також і кризові явища в світовій економіці не можуть не відбиватися на окремих країнах, і опускаються до рівня регіонів (як і до мікрорівня економіки). Однак сила повторення тенденцій спаду залежить від специфіки економічної системи кожного регіону. Глибина кризи в регіоні у порівнянні з національним і світовим може бути такою ж, більшою чи меншою. Це пов'язано зі стійкістю економічної системи регіону. Слаборозвинені і депресивні регіони випробують високий кризовий тиск, якщо тільки структурна перебудова економіки, що виникає внаслідок спаду, не створить можливості до виключно сприятливого інтенсивного залучення наявних ресурсів регіону, що створить потенціал для зростання (можливо, навіть випереджаючими темпами в порівнянні з іншими територіями). У регіонах зі збалансованою розвинутою економічною системою, з широкою ресурсною базою, існує можливість амортизації сили кризових тенденцій.

Всі хвилеподібні коливання економіки та окремих її компонентів створюють умови для втрат і спадів. Так як причини конкретних криз різноманітні і час їх початку, як і сила, практично не піддаються прогнозуванню, створювані ними негативні наслідки досить

великі. Відомо, що поведінка економічних суб'єктів в кризових ситуаціях пов'язана з їх особистісними характеристиками: оптимізмом або песимізмом при прийнятті рішень. Те, що для більшості кризи є «несподіваними», може бути непрямим підтвердженням переважання оптимістичних настроїв в економіці.

Як вже зазначалося, всі теорії міжрегіонального поділу праці та міжрегіонального обміну орієнтовані на отримання вигод від спеціалізації регіонів, проте її високий рівень знижує потенціал економічної стійкості. Одним з найбільш ефективних методів управління економікою в нестабільних умовах є диверсифікація, що дозволяє знизити ймовірність сумарних втрат за рахунок розподілу ринків, розширення асортименту продукції, що виробляється і т.д., в тому числі – видів економічної діяльності. Очевидно, що для регіонів це має виражатися в зниженні рівня спеціалізації регіону, так як спад за різними видами економічної діяльності відбувається нерівномірно, даючи можливість отримання менших втрат або зниження ВРП. Більш стійкими будуть регіони, в яких спостерігається максимальна орієнтація на використання внутрішніх ресурсів з мінімальною залежністю від ввезених.

Висновки: Таким чином, ресурси являють собою не тільки необхідну умову здійснення виробничої діяльності, а й залучаються в економічний кругообіг, в процеси міжрегіонального обміну. Їх важливість, а також очевидна необхідність зміни структури і складу ресурсного забезпечення регіональної економіки в мінливих умовах, особливо при переході від однієї фази циклу до іншої, детермінують нагальність дослідження проблематики управління ресурсним забезпеченням економіки регіону, вироблення адекватної концепції і продуктивної методології.

Список використаних джерел:

1. Ресурсне забезпечення системи регіонального управління: наук. розробка / авт. кол.: М. М. Іжа, Т. А. Берегой, С. А. Попов та ін. – К.: НАДУ, 2014. – 52 с.
2. Новицький В. С. Структурні перетворення промисловості та економічне зростання / В. С. Новицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
3. Бекетов Н.В. Мировой финансовый кризис и проблемы глобализации мировой экономики / Н.В. Бекетов // Проблемы современной экономики. – 2009. – С.30–36.
4. Безверхнюк Т. Ресурсний режим як інституційний механізм ресурсного забезпечення регіонального управління [Електрон. ресурс] / Т.М. Безверхнюк // Державне будівництво : електрон. наук. фах. вид. ХарPI НАДУ. – 2010. – № 1. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

References (BSI):

1. Resource support of the regional management system: sciences. development / aut. count : M. M. Izha, T. A. Beregoj, S. A. Popov and others. - K.: NAPA, 2014 - 52 p.
2. Novitsky V. S. Structural transformation of industry and economic growth / V. S. Novytsky [Electronic resource]. - Mode of access: www.kmu.gov.ua.
3. Beketov N., World financial crisis and the problems of globalization of the world economy / N.V. Beketov // Problems of the modern economy. - 2009. - p.30-36.
4. Bezverhnyuk T. Resource regime as an institutional mechanism for resource management of regional management [Electron. resource] / T.M. Non-foxy girl // State building: electron. sciences profession. kind. KRI NAPA. - 2010. - No. 1. - Mode of access: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>

Keywords: resource supply; economic cycle; resource exchange; regionalization; globalization; limitation.

Ключові слова: ресурсне забезпечення; економічний цикл; ресурсний обмін; регіоналізація; глобалізація; лімітування.

Ключевые слова: ресурсное обеспечение; экономический цикл; ресурсный обмен; регионализация; глобализация; лимитирование.

Рецензент: О. В. Зибарева, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор економічних наук, доцент

Перевірено на плагіат: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/8734866>